

М.М. Манасова*, Б.И. Карипбаев

*Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қазақстан
(E-mail: sayabek-mira@mail.ru; karipbaev@mail.ru)*

Қазақстан қоғамының әлеуметтік жаңғыруындағы қала мәдениетінің рөлі

Мақалада қалалық мәдениеттің әртүрлі аспектілерін зерттеуге және оны тұтас талдауға арналған әлеуметтанулық, тарихи, мәдени ой саласындағы зерттеулер бар. Қала мәдениетін зерттеу гуманитарлық білім жүйесіндегі ұзақ уақыт бойы ең көп зерттелген күрделі және өзекті тақырыптардың бірі. Қазіргі заманғы мәдениетті қала тарихынан тыс, оның барлық аспектілерін, ең алдымен, өткеннің құндылықтарын өзектендіретін әдет-ғұрыптар мен дәстүрлерді қоса алғанда, толық түсіну және игеру мүмкін емес. Қазіргі шындық қалалық шындықты түсінудің метафизикалық, мәдени-тарихи, әлеуметтік-мәдени деңгейлерін ескере отырып, қаланы дамыту бағдарламаларын жүзеге асыруға мүмкіндік беретін теориялық және қолданбалы аспектілерді біріктіретін қала туралы идеяны қажет ететін сияқты. Қазақстанның көптеген қалаларында мәдени дамудың біртұтас бағдарламасы жоқ, сонымен қатар шенеуніктер мен қала тұрғындарының түсінігінде қала мәдениетін оның тұрғындарының барлық қызметінің нәтижелерінің бірлігінде болудың тұтас тәсілі ретінде түсіну жоқ. Қалалық мәдениетті әртүрлі аспектілерде зерттеуге арналған көптеген жұмыстарға қарамастан, ғылыми әдебиеттерде қаланың мәдени өмірге қатысуының тұтас бейнесін және әлеуметтік-мәдени процестер шеңберіндегі осы қатысудың рөлін бейнелейтін қазақстандық қоғамдағы қалалық мәдениеттің рөлін кешенді талдау әлі де жетпейді. Мақаланың мақсаты қаланың мәдени құбылыс ретіндегі маңыздылығын ғылыми тұрғыдан қарастыру, теориялық ережелер мен әдістерді қолдана отырып, оны ғылыми зерттеу мен басқаруда мәдени факторларды ескеруге көмектесетін тұжырымдар жасау.

Кілт сөздер: қала, астана, урбанизация, мәдениет, өркениет, Қазақстан, қала тұрғындары, қазіргі заманғы мәдениет, мұражай.

Kipicne

Жаһандану дәуірінде рухани мәдениеті әлсіз ұлттардың жойылып отыруы заңды құбылыс. Сондықтан біздің елдің де алдында болашақта ұлт ретінде бірегейлікті сақтап қалу мәселесі тұр.

Соның ішінде әлемдік даму кеңістігінде қалалар мәдениеті күрделі өзгерістерді бастан кешіріп отыр. Қала философиясын зерттеудің көптүрлігіне қарамастан, қазіргі қаланың келешектегі дамуы туралы мағлұматтар жеткілікті деңгейде емес.

«Қазақстан — 2050» стратегиялық бағдарламасының ХХІ ғасырдағы өркениеттерді зерттеуде тарихи маңызы жоғары. Қалалар тарихын зерттеу маңызды ғылыми мәнге ие, себебі ол зерттеуге қажетті бірсыпыра теориялық мәселелердің өзектілігін арттырады: халықтардың тарихи тағдырларындағы қалалардың маңызы, қалалардың елдің әлеуметтік-экономикалық, мәдени, рухани дамуындағы маңызы.

Қазіргі заманда қоғам дамуын, әсіресе мәдениетті қала тарихынан тыс, өткеннің құндылықтарын өзектендіретін әдет-ғұрыптар мен дәстүрлерді қоса алғанда, толық түсіну күрделі құбылыстардың бірі. Қала тұрғындарының өмір сүру салтын, өмір сүру ережелерін, сол аймақта болған оқиғалардың жадында сақталуы мен тәжірибелердің арқасында тұрғындардың ерекше белгілері табылды. Яғни, олардың жадында «өмір сүру аймағына байланысты» ерекшеліктер байқалды. Әр аймақтың маңызды қалалық дәстүрлері бар өзіндік ақпараттық-мәдени коды бар. Осы код арқылы сол өңірдің мәдени ерекшелігін қалыптастыруға және өндіріс, мораль, қоғамдық өмір, табиғатты пайдалану секілді барлық салаларында дамуына ықпал етуге болады [1; 45].

Жоғары мәдениеттің бастауын қала халқының ақпараттық-мәдени кодына оның көрнекті «негізін қалаушылар» енгізді, олар өз уақытында өте жоғары мәдениеттің адамдары болды. Қаланың даму динамикасы онда ерекше интеллектуалды және рухани климаттың пайда болуына, өз ісіне еріксіз қызмет еткен көптеген талантты, шытырманшыл, дарынды және жанқияр адамдардың пайда болуына әкелді. Бұл қала мәдениетінің барлық бағыттарын дамытуда, алматылықтардың көптеген ұрпақтарын тәрбиелеуде айқын көрінді.

*Хат-хабарларға арналған автор. E-mail sayabek-mira@mail.ru.

Қоғамның даму тарихында қаланың мәдени ортасының қалыптасуы мен дамуына әртүрлі жағдайлар әсер етті. Қалалардың дамуы мен қала тұрғындарының өсуі негізінен ауыл халқының ағынына байланысты. Сондықтан ауылдық дәстүрлердің, халықтық субмәдениеттің қалалық қоғамдастыққа, сонымен қатар дамып келе жатқан жас қаланың мәдениетіне әсері орасан зор болды. Қалалардың өсуінің арқасында еңбек пен тәртіпке негізделген өнеркәсіптік субмәдениетке заманауи көзқарас қалыптасты. Өндірістік қоғамның дамуы, қаладағы индустрияландыру көркем мәдениеттің дамуындағы елеулі серпіліспен қатар жүрді.

Зерттеу әдіснамасы

Әдістемелік тұрғыдан бұл зерттеу принциптер жүйесіне негізделген, оның ішінде тұтастық, даму, тарихилық, детерминизм принциптері. Ғалымдардың аумақтың мәдениетін зерттеудегі қалаларды өндіру принципі туралы теориялық және практикалық тәсілдері, сондай-ақ бақылау, салыстыру, талдау, синтез, абстракция, индуктивті және дедуктивті әдістер, жалпылау ғылыми әдістер қолданылды. Мәдениеттің және қаланың мәдени құбылыс ретіндегі ең жалпы идеясына назар аударып, авторлар зерттеуде контекст пен нақты міндеттерге байланысты мәдениеттің де, қаланың да әртүрлі үлгілері мен анықтамаларын ескереді: әр түрлі ұстанымдардың толықтырылуы қаланың көлемді, «стереоскопиялық» бейнесін жасауға мүмкіндік береді.

Нәтижелер мен оларды талқылау

Егер 1990-шы жылдарға дейін қала мәдениеті біртіндеп дамып, біртіндеп ықпалын күшейтсе, онда экономикалық реформалардың басталуымен мәдени өмірде елеулі өзгерістер болды. Мәдениет экономикалық дағдарыс пен әлеуметтік-саяси тұрақсыздықтың жағымсыз салдарын толығымен бастан өткерді. Мәдени үлгілердің қалыптасуына қазақ менталитетіне жат батыс құндылықтары, зорлық-зомбылыққа толы қалада болып жатқан оқиғалардың жағымсыз жаңалықтар ағынын жүктейтін коммерцияландырылған жергілікті теледидар үлкен әсер етті. Керісінше дәстүрлі мәдени өнімдердің көп бөлігін тұтынудың күрт төмендеуі байқалды. Адамдар үшін рухани вакуум мен әлеуметтік әділетсізлікке деген сенімсіздік уақыты келді. Көптеген азаматтардың саяси және әлеуметтік бағдарлары күрт өзгерді. Ақпарат көздеріне еркін қол жеткізуге кедергі келтіретін кедергілерді алып тастау, мемлекеттің идеологиялық езгісінен құтылу, идеологиялық монополияның орнына плюрализм және қалалық қоғамдастықтың зияткерлік және рухани өмірінде елеулі өзгерістер болғанымен, нарықтың басып кіруі және мәдениет саласының коммерциялануы мәдени өмір сапасының төмендеуіне әкелді [2; 277].

Экономикалық дағдарыс пен саяси тұрақсыздықтың ауыр жылдарын бастан өткерген Алматы ғылыми білім беру ұйымдарын, баспаларды, кітапханаларды, радиоэлектрондық БАҚ-тарды, көркемөнерпаз халықты, өндірістік кәсіпорындарды, шығармашылық ұжымдар мен одақтарды, қоғамдық ұйымдарды, көркем мәдениет мекемелері мен ұжымдарын біріктіретін мәдениет сарайлары мен үйлерін қамтитын өзінің мәдени әлеуетінің негізін сақтай алды [3; 11].

Мемлекетіміздің мәдени саясаты отандық тәжірибедегі осы жағдайларды, сонымен қатар, заманауи ұйымдастырушылық-технологиялық модельдерді ескеру керек. Экономикасы жағынан дамыған елдерде қалалық қоғамдастыққа тиімділігі дәлелденген стереотиптер, құндылықтар мен ережелер және оларды қала тұрғындарының зияткерлік күшін жаңа технологияларды игеруге және оларды өмір сүру сапасын нақты жақсартуда пайдалануға бағыттай отыру қажет. Сондықтан мәдени құндылықтарды дәріптеуші ретінде ғана емес, білім беру мен ғылымды қажет ететін салалардың дамуын қамтамасыз ететін қалалық экономиканың маңызды секторы ретінде мәдениет саласын қарастырған дұрыс.

Қазіргі мәдени саясатта мәдениет аумақты капиталдандыру құралы ретінде, жаһандық аренада бәсекеге қабілетті имиджді қалыптастырудың материалдық емес ресурсы ретінде, елдімекендерді трансформациялау немесе тіпті реанимациялау драйвері ретінде қалыптасқан. Мәдениет саласының жағдайы — материалдық және материалдық емес және мәдени имидж аумақтың әлеуметтік-экономикалық дамуының маңызды факторларына айналады және оның тағдырын стратегиялық тұрғыдан анықтайды. Аумақтың мәдени имиджді деп біз мәдениеттің әсерінен қалыптасатын барлық ішкі және сыртқы жағдайларға төтеп беретін имиджді түсінеміз (аумақты дамытудың ресурсы және капиталдандыру құралы, сондай-ақ аймақтық және жаһандық трендтер мен даму перспективаларына қосылу механизмі ретінде білеміз). Брендинг үрдісінде қаланың қарапайым тұрғындарымен жұмыс істеу өте маңызды. Қала тұрғындары «сыртқы» мақсатты аудитория сияқты брендтің субъектілері, тасымалдаушылары және сақтаушылары болып келеді.

Тек қала тұрғындары сайттың жеке басының тасымалдаушылары мен сақтаушылары, ал мақсатты аудиториялар — бұл жердің имиджі. Тұрғындармен мұндай жұмыс қандай мақсаттарды көздейді?

Біріншіден, бұл жергілікті патриотизмді дамыту, қала тұрғындарының өз қаласына деген сүйіспеншілігін арттыру, онсыз оларды бренд идеясымен баурап алу мүмкін емес. Екіншіден, адамдарды шығармашылыққа баулап, өзін-өзі дамытуға ынталандыру қажет. Сонымен, тұрғындар бренд идеясына сәйкес келетін микрожобаларды өз бетінше бастауға дайын болуы керек. Мұны үйретуге болады. Оқыту технологиялары белгілі және олардың бірі — әлеуметтік-мәдени дизайн. Бренд тұжырымдамасын әзірлеу барысында әлеуметтік-мәдени дизайн қала тұрғындарының балама идеяларды іздеуі үшін қолданылады. Брендті дамыту кезеңінде жергілікті қоғамдық ұйымдарды қалалық бірегейлікті дамыту бойынша өз идеяларын ұсынуға ынталандыру ұсынылады. Бұл әр түрлі формада болуы мүмкін, олардың ішіндегі ең дәстүрлісі — көркем өнерпаздар.

Тағы бір маңызды мәселе: брендті табу мен дамытуда жергілікті шығармашылық өкілдерінің рөлі өте маңызды [4].

Еуропалық қалалардың ең сүйікті брендинг түрлерінің бірі — қалалардың жеке басын құру кезінде қаланың рәміздік белгісі ретінде қабылдануы мүмкін өмірдің, шығармашылықтың және символдық тұлғаның қасиеттерін пайдалану. Біз брендингтің тиімді әдістерінің қатарында қаланы жанды, эмоционалды және тән тұлға ретінде бейнелейтінін атап өттік. Егер қалада *genius loci* — бұл жердің данышпаны болса, онда бұл тапсырма орындалды деп санауға болады. Арнайы бейнені-рәмізді ойлап табудың қажеті жоқ, ол қазірдің өзінде дайын және оны өсіру және қаланың мәдени өмірін сіндіру ғана қалады. Әр адам көп қырлы болғандықтан, оның мінезін, өмірбаянының және іс-әрекетінің ерекшеліктерін өз қаласына «байланыстыру» мүмкіндігі шексіз.

Батыс Еуропада ұлы тұлғалардың отанына айналған бәсекелес қалалар бар. Ван Гог, Шекспир, Моцарт, Колумб, Эйнштейн, Кафка, Наполеон, Пикассо, Леонардо да Винчи сияқты ұлы тұлғалардың барлығында данышпандықтан басқа тағы бір ортақ нәрсе драманы, кейде тағдырдың романтикалық құпиясын байқауға болады. Тұлға бейнесін романтизациялау немесе мифологиялау өмір сүрген кәсіпкерлік брендіне өте маңызды қосымша.

Жаһандандудың аласапыран үрдісінен, аппараттық революцияның қарқынды дамуынан туындаған түбегейлі өзгерістер жаңа мыңжылдықтың басталуында қаншама өзгерістер әкелді. Бұл өзгерістер елімізде жоспарлы экономикадан нарықтық экономикаға, қатаң бақыланатын саяси жүйеден аз болжанатын демократиялық процестерге көшумен қатар жүрді [5; 26].

Соңғы уақыттарда Қазақстанда постиндустриалды экономикаға бет бұру орын алуда және әлемдік нарыққа интеграция жүзеге асырылған сайын өндірістің кейбір түрлері бәсекеге қабілеттілігін жоғалтады. Шамасы, қосымша құн болашақта нақты тауарларды шығару санын көбейту есебінен емес, зияткерлік капиталды жұмылдыру және оны өнімдерге, қызметтерге қолдану есебінен өндірілетін болады.

Бірақ тез өзгеру кезеңінде тұрақтылыққа, оның тамырына деген құштарлық артады. Өзгерістерді іздеуде біз өткеннің сәулетінде, артефактілерінде, дағдыларында, құндылықтарында және әлеуметтік рәсімдерінде жұбаныш пен шабыт табамыз. Мұражайлар өз әлеуетін шебер басшылықпен және сауатты пайдалана отырып, қазіргі заман үшін өзектілігін сақтай алатын болса, олар дамудың және болашаққа шығармашылық көзқарастың қайнар көзіне айналады.

Мұражайлар біздің тарихпен байланысымызды орнатады және біздің болмыс туралы түсінігімізді түсіреді. Бұл тұрғыда мұражайлар маңызды орынға ие, өйткені олар өтпелі кезеңде шешім қабылдаушыларға да, осы мұражайлар жұмыс істейтін жерлерде тұратын адамдарға да нақты көмек көрсете алады.

Сонымен қатар мұражайлар өткенді тарих бойында қалаларға өмір сүру үшін күресте өміршеңдік сыйлаған, адамдарға дәстүр шекараларын ілгерілетуге көмектесетін жиынтық. Мәдениет пен шығармашылық бір-бірімен тығыз байланысты. Шығармашылық тек жаңасын үнемі ойлап табумен шектелмейді, сонымен қатар ескісін қалай дұрыс өңдеу керектігін табудан тұрады. Бұл жерде өткенді атап өту ғана емес, сонымен бірге болашаққа деген көзқарасымызды қалыптастыруға мұражайлардың рөлі маңызды. Коллекциялар мен экспозициялар өткеннің көрмесі ғана емес, сонымен қатар жаңа ойлаудың бастапқы нүктесі бола алады.

Жалпы алғанда, мұражайлар интерпретаторлар мен ресурстарды сақтаушыларға айналады, олар өткеннен бастап бізге қазіргі кезде шабыт табуға көмектеседі, болашаққа деген сенімділікті оятады. Шынында да, біз кез келген рухани дәстүрді қайта қарастырған кезде және ескі шеберлікті жаңа уа-

қытқа бейімдеген кезде мәдени мұра күн сайын қайта ашылады. Бүгін классикаға айналған нәрсе кеше жаңалық болды.

Мұражайлар — бұл қалалық кеңістіктің бөлігі, онда қиялдары шығармашылық пен жаңашылдыққа серпін беретін, қалалардың болашақ табысын анықтайтын идеялар қорын құруға көмектесетін адамдардың кездесуі үшін кездейсоқ жағдай жасалады.

Бүгінгі таңда қалаларды жандандыру туралы сөз болғанда, ең алдымен, оның мәдени мұрасы мен қазіргі заманғы көріністеріне назар аударылады. Мәдени мұра — бұл ежелгі ғимараттардан гөрі көп нәрсе, бұл әр жердің бірегейлігін көрсететін мәдени ресурстардың бай жиынтығы. Мәдениет — бұл күн сайын қайта ойлап табылған тірі өмір салты. ХХІ ғасырдағы мәдениеттің мақсаты — нарықтық экономика жағдайында өмірге бейімделу және шынымен қымбат нәрсеге баға белгілеу мүмкін бе, жоқ па, соны шешу. Мұражай әлемі өзінің бұрынғы міндеттерін емес, жаңадан пайда болған мәселелерді шешуді үйренуі керек. Адамға жаңа әлемге бейімделуге көмектесетін ескі мен жаңаның арасындағы байланыс болуы қажет.

Нарықтық экономика тұтынудан басқа маңызды мақсаттар қоюда өзінің дәрменсіздігін дәлелдеді және өз азаматтарының тілектерін мойындады. Пайда болған экономикаға оның әсерін бағыттайтын этикалық және құндылық негізі, әсіресе жаһандануға байланысты тауарларды бөлудегі теңсіздік және бақылаусыз дамудың жойқын салдары болған кезде қажет.

Бүгінгі күні құндылық негізі қайта қаралу қажеттігі артып отыр. ХХІ ғасырға сәйкес деңгейде адамдардың жеке мүдделері мен қоғамдық қажеттіліктер арасында ақылға қонымды тепе-теңдік табылуы керек. Мұражайлар болашақта қандай жолды таңдаса да, ең бастысы, оның маңыздылығын көрсету, мәдениетті қолдауға жұмсалған мемлекеттік немесе басқа қаражат тек ақшаны жұмсау емес, грант емес, инвестиция екенін растайтын дәлелді дәлелдер табу.

Мәдени жобалар қала мен аймақ үшін маңызды мақсаттарға жетуге көмектеседі және экономикалық, әлеуметтік және моральдық құндылықтарға ие.

Қалалар әрекет етуі қажет және олар жасаған стратегиялар сәттілікке әкеледі деп үміттенуі керек. Бұл стратегиялар өмірлік қажеттіліктен туындаған серіктестіктер негізінде қалыптасты. Бір қала билігі мұны істей алмады. Қалалардың дамуына өнеркәсіптік өсу мен прогрестің жалпы ықпал етті, енді жеке сектормен де, орталық үкіметпен де, іс жүзінде олардың болашағына қызығушылық танытқандардың барлығымен жаңа қатынастар құру керек болды. Қала билігінің мақсаты қала келбетін өзгерту, яғни:

- * инфрақұрылымға инвестициялар тарту;
- * жағымды имиджді насихаттау, туризм;
- * мәдени даму іс-шараларын қолдау және насихаттау.

Бұл шаралар жергілікті компанияларды қаланың тартымдылығы мен бірегейлігіне сендіруге, сол арқылы оларды қалуға итермелеуге, сондай-ақ басқа компанияларды өз бизнестерін өркендей алатын қалада құруға ынталандыруға бағытталған. Мұндай қадамдар қалалардың қағазда жасалуы мүмкін жасанды механизмдер емес, адамдардың қалауы мен іс-әрекеті олар тұратын жердің тағдырын өзгерте алатын тірі организмдер екенін түсінгендігін көрсетті. Жаңа стратегиялар белсенді мәдени іс-шаралар қалаларды жандандырудың катализаторы бола алатындығына негізделген. Бай мәдени өмір ақша жұмсауға дайын адамдарды, шетелдік және жергілікті туристерді, сондай-ақ жергілікті тұрғындарды тартады. Қала қонақтары қонақ үйлерде тұрып, мейрамханаларда ішіп-жейді, мұражайлар мен театрларға барады.

Бүгінгі таңда мәдениет тұжырымдамасы да өзгерді. Қазір біз мәдениетті кең және көп қырлы құбылыс ретінде қарастырамыз, оны жоғары және төмен деп бөлу өзекті бола түсуде. Мәдениетке театрлар, мұражайлар, көркем галереялар, классикалық музыка, әдебиет қана емес, сонымен қатар бұрын «төмен» деп саналған формалар — теледидар, поп-музыка, журналдар, жарнама және кино кіреді. Енді олардың барлығы бір-бірін тамақтандырады, бір-бірінен әртүрлі элементтерді алып, оларды өз мақсаттары үшін пайдаланады. Постмодерндік араласудың нәтижесі кейде қайғылы болуы мүмкін, бірақ этникалық халқы бар қалаларда қызықты болуы мүмкін. Көпшілік мәдениеті бұқара халықты өзіне тартады тартады, өйткені ол дәстүрлі мәдениетті жаңартады.

Қалаларды құратын мәдениет — бұл әртүрлі құбылыстардың соқтығысуы мен адамдардың өзара әрекеттесуінің нәтижесі. Кейіннен ол қаланың материалдық қолдауы мен қамқорлығының немесе оған қарсы тұрудың арқасында өмір сүреді. Меценаттардың бір ұрпағы кетіп бара жатқанда, оның орнына екіншісі келуі керек, әйтпесе мәдениет аман қалмайды. Осылайша, біз жасанды, импортталатын мәдениеттің қалыптасуымен емес, жаңа нәрсе тудыратын атмосфераның пайда болуымен ынта-

ландырылатын тұрақты жаңғыру туралы айтып отырмыз. Бұл жағдайда сыртқы әсер қабылданбайды, бірақ шығармашылықпен қайта қарастырылады. Қалаларды жандандыру — бұл өте күрделі үдеріс. Адамдардың шығармашылық белсенділігін арттыру үшін, қаржылық жағынан жағдай жасау үшін жаңа бастамаларға белсенді қатысуы қажет.

Қазіргі кезде қалада өмір сүру кезінде бірқатар қиындықтарға тап боласың. Үлкен қалаларда өмір сүретін қала тұрғындары күнделікті жағдайда күрделі мәселелерге өте көп кездеседі. Қазақстан халқының көбі соңғы жылдары қалаға қоныс аударып отыр. Соған байланысты қала халқы саны күрт өсуде. Ауылдан келген адамдардың маргиналдандуы, кейбір аудандардың қаңырап бос қалуы, экологиялық проблемалар, қоршаған ортаның ластануы, өмір сүру құнының жоғарылауы сияқты мәселелер көп [6].

Қорытынды

Қалалық мәдениетті зерттеуге бағытталған гуманитарлық ғылымдардың әрқайсысы өз міндеттеріне сәйкес қалалық кеңістік мәдениетінің нақты аспектілерінің бірін ғана ашатын белгілі бір әдістемені қолданады. Сонымен қатар, қалалық мәдениетте болып жатқан күрделі процестер туралы кешенді идеяны қалыптастыру тек сабақтас пәндердің зерттеу нәтижелерін біріктіру арқылы қалыптасады. Нәтижесінде сәулет пен психологияны, әлеуметтану мен тарихты, күнделікті мәдениетті оның көркемдік түсінігімен біріктіретін зерттеулер қаланың өмір сүруі мен дамуының маңызды, бірақ жеке тетіктерін анықтауға мүмкіндік береді.

Қазіргі заманғы зерттеулердің көпшілігі, мысалы, қала сияқты күрделі құбылыстарды қарастыруға жүйелі көзқарастың маңыздылығын атап өткенімен, бұл тәсілді жүзеге асырудың нақты әдістемесі іс жүзінде жоқ.

Қалалық мәдениет құбылысын зерттеу үшін қала кеңістігін құрайтын негізгі элементтердің, процестердің, құрылымдардың генезисінің бірыңғай негіздерін анықтау қажет.

Еліміздегі урбанизация үдерісінің күрделенуіне байланысты мақаланың негізі тақырыбы болған қала мәселесі өркениеттік даму негізінде туындап отырған мәселе болғандықтан осы үдерістегі үйлесімділіктер мен қайшылықтар жаңа әлеуметтік-мәдени құндылықтардың негізгі көзі ретінде қарастырылды. Әсіресе қалалардың тарихи-мәдени дамуын зерттеу қоғамда қайшылық тудырып отырған күрделі мәселелерді шешумен байланысты. Сондықтан еліміздегі қалалық дәстүрдің жаңа бағытқа бет алуы заңды құбылыс. Қазіргі өркениеттік қоғамда негіз болған бастапқы идеялар, алғашқы туындылар одан тысқары қалмауы керек. Себебі, қалалық өркениеттік даму жағдайында дәстүрлі мәдениет жаңа өркениет талаптарымен ұштасып отыр.

Мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитетінің АР13268743 «Қазіргі Қазақстанның ұлттық суретіндегі астана феномені» (2022–2024 жж.) гранты бойынша дайындалды

Әдебиеттер тізімі

- 1 Город как социокультурное явление исторического процесса / отв.ред. Э.В. Сайко. — М., 2005. — 218 с.
- 2 Ауэзов Е.К. История города Алматы / Е.К. Ауэзов, С.Т. Сейдуманов, А.А. Мейлих. — Алматы: Полиграфкомбинат, 2010. — 310 с.
- 3 Лихачев Д.С. Образ города и проблема исторической преемственности развития культур / Д.С. Лихачев // Раздумья о России. — М.: Эксмо, 2001. — 318 с.
- 4 Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество / П.А. Сорокин. — М.: Мысль, 2000. — 116 с.
- 5 Mommas H. (2006). Cultural clusters and the post-industrial city. London, Printer Publishers.
- 6 Manassova M.M. Socio-philosophical analysis of trends in the development of urban culture / M.M. Manassova, B.I. Karipbaev // Bulletin of the Karaganda University. History. Philosophy Series. — 2020. — No. 3 (107). — P. 366–372.

М.М. Манасова, Б.И. Карипбаев

Роль городской культуры в социальной модернизации казахстанского общества

В статье представлены исследования в области социологической, исторической, культурной мысли, посвященные изучению различных аспектов городской культуры и ее целостному анализу. Изучение городской культуры долгое время было одной из наиболее изученных сложных и актуальных тем в системе гуманитарного образования. Современная культура не может быть полностью понята и усвоена за пределами истории города, включая обычаи и традиции, которые актуализируют все ее аспекты, прежде всего, ценности прошлого. Современная реальность, по-видимому, требует представления о городе, сочетающего в себе теоретические и прикладные аспекты, позволяющие осуществлять программы городского развития с учетом метафизического, культурно-исторического, социокультурного уровней понимания городской действительности. Во многих городах Казахстана нет единой программы культурного развития, а также в понимании чиновников и горожан отсутствует понимание городской культуры как целостного способа бытия в единстве результатов всей деятельности ее жителей. Несмотря на многочисленные работы, посвященные изучению городской культуры в различных аспектах, в научной литературе до сих пор отсутствует комплексный анализ роли городской культуры в казахстанском обществе, отражающий целостную картину участия города в культурной жизни и роль этого участия в рамках социокультурных процессов. Главной целью статьи является научное рассмотрение важности города как культурного явления, создание выводов, которые помогут учесть культурные факторы в его научном исследовании и управлении с использованием теоретических положений и методов.

Ключевые слова: город, Астана, урбанизация, культура, цивилизация, Казахстан, горожане, современная культура.

М.М. Manassova, B.I. Karipbayev

The role of urban culture in the social modernization of Kazakhstan's society

This article contains research in the field of sociological, historical, cultural thought, devoted to the study of various aspects of urban culture and its holistic analysis. The study of urban culture has been one of the most studied complex and relevant topics in the system of humanitarian education for a long time. It is impossible to fully understand and assimilate modern culture beyond the history of the city, including all its aspects, customs and traditions, which, first of all, actualize the values of the past. Modern reality seems to require an idea of a city that combines theoretical and applied aspects that allow the implementation of urban development programs, considering the metaphysical, cultural-historical, socio-cultural levels of understanding urban reality. In many cities of Kazakhstan, there is no single program of cultural development, moreover, in the understanding of officials and townspeople, there is no understanding of the culture of the city as a holistic way to be in the unity of the results of all the activities of its inhabitants. Despite numerous works devoted to the study of urban culture in various aspects, the scientific literature still lacks a comprehensive analysis of the role of urban culture in Kazakhstani society, reflecting the holistic picture of the city's participation in cultural life and the role of this participation in the framework of socio-cultural processes. The main goal of the article is to consider the importance of the city as a cultural phenomenon from a scientific point of view, to draw conclusions that will help take into account cultural factors in its scientific research and management using theoretical provisions and methods.

Keywords: city, Astana, urbanization, culture, civilization, Kazakhstan, urban population, modern culture.

References

- 1 Saiko, E.V. (Eds.). (2005). *Gorod kak sotsiokulturnoe yavlenie istoricheskogo protsesssa* [The city as a socio-cultural phenomenon of the historical process]. Moscow [in Russian].
- 2 Auyezov, E.K., Seidumanov, S.T., & Meilikh, A.A. (2010). *Istoriia goroda Almaty* [History of the city of Almaty]. Almaty: Poligrafkombinat [in Russian].
- 3 Likhachev, D.S. (2001). *Obraz goroda i problema istoricheskoi preemstvennosti razvitiia kultur* [The image of the city and the problem of historical continuity of cultural development]. *Razdumia o Rossii — Thoughts about Russia*. Moscow: Eksmo [in Russian].
- 4 Sorokin, P.A. (2000). *Chelovek. Tsivilizatsiia. Obshchestvo* [Human. Civilization. Society]. Moscow: Mysl [in Russian].
- 5 Mommas, H. (2006). *Cultural clusters and the post-industrial city*. London, Printer Publishers.
- 6 Manassova, M.M., Karipbaev, B.I. (2022). Socio-philosophical analysis of trends in the development of urban culture. *Bulletin of the Karaganda University. History. Philosophy Series*, 3 (107), 366–372.